

Grundtvig-arkivet som genre: at tale med stemmerne i arkivet

Jon Tafdrup

Artiklen undersøger Grundtvigs forfatterarkiv som en genre i sig selv og argumenterer for, at adgangen til arkivet er struktureret af dets organisering og registrering, og at dette kan have hermeneutisk betydning. Med udgangspunkt i Rhetorical Genre Studies (RGS) og særligt Heather MacNeils arkivteori analyseres arkivets tilblivelse og funktion som diskursiv praksis. Artiklen følger arkivets historiske udvikling fra Grundtvigs død i 1872 over den tidlige ordning og strid om ejerskabet til udarbejdelsen af Registranten (1957-64), en detaljeret registrering over manuskripterne. Ved at læse arkivets metadata som retoriske ytringer identificeres de sociale handlinger, som arkivets opbygning og beskrivelse udtrykker. Arkivets genre ændrer sig i takt med dets brug og teknologiske rammer; særligt digitaliseringen åbner nye muligheder for at gentænke arkivets struktur og tilgængelighed, f.eks. gennem kronologiske eller tematiske reorganiseringer. Artiklen konkluderer, at arkivets betydning og funktion kun kan forstås gennem dets historiske og sociale kontekst og gennem de stemmer, der har bidraget til dets tilblivelse og vedligeholdelse.

Indledning

Det individuelle forfatterarkiv er en forholdsvis ny opfindelse. Tanken opstod i sidste halvdel af 1700-tallet og fremkom i takt med romantikkens ændrede værksyn og forfatterens øgede selvrefleksion. Forfattere begyndte at gemme deres produktion ikke kun som arbejdsarkiv, men også for eftermælets skyld. Det er blevet udlagt således, at manuskripter begyndte at antage karakter af "litterære håndskrifter", som igen blev en integreret del af (synet på) forfatterens samlede litterære værk (Benne 2021, 35 f.). Det kan tilføjes, at forfatterens nærmeste også blev bevidste om arkivets

betydning og ofte stod på spring ganske kort efter dødsfaldet. Men hvordan sorterer man de håndskrifter, som en forfatter efterlader sig?¹ Efter indhold eller kronologi eller ud fra, om de hører til forfatterskabets trykte eller utrykte skrifter? Eller har forfatteren selv haft en orden, som bør have indflydelse på ordningen? Spørgsmål som disse kan der være forskellige svar på, men ét er sikkert: Indholdet af arkivet skal inddeles og registreres for at kunne (gen)findes, læses og relateres til forfatterens liv og værk.

Ordningen af papirerne udgjorde også et påtrængende behov lige efter Grundtvigs død. Der var mange involverede interessenter, som vi skal se nedenfor, der alle fik betydning for, hvordan Grundtvig-arkivet endte med at se ud. Når man i dag tilgår arkivet, møder og taler man i overført betydning således ikke kun med Grundtvig, men også med stemmerne fra de mennesker, der har været der før os. De, som har forestået ordningen og i Grundtvigs tilfælde Registranten over samlingen. Der kan drages en parallel til nyfilologiens værkforståelse, hvor et begreb som forfatterintention er blevet problematiseret, da det trykte bogværk oftest er resultatet af et samspil mellem forfatter og f.eks. venner, der er kommet med kritik og forslag undervejs i skriveprocessen, afskrivere, korrekturlæsere, sættere, bogtrykkere m.v. (Kondrup 2011, 27 f.). Det trykte værk besidder en flertydighed af ophavsstemmer; det samme gør arkivet. Det er udgangspunktet for nærværende artikel, der skal handle om Grundtvig-arkivet anskuet som en genre.

Genre som litterær form og diskursiv praksis

For at komme genrebegrebet nærmere en definition vil vi dog begynde med at se på Grundtvigs trykte forfatterskab for derigennem at bevæge os ind i arkivet. De fleste er indforstået med begrebet genre som en litterær betegnelse. I den digitale, videnskabelige udgave af Grundtvigs forfatterskab, *Grundtvigs Værker*, kategoriserer vi (blandt flere sorteringsmuligheder) også teksterne efter genre- og emneord. Begge dele er forhåndsudvalgt på baggrund af fagpersoners nøje kendskab til Grundtvigs samlede forfatterskab, og hver enkelt tekst er kategoriseret efter en om-

¹ Og med tiden ikke kun håndskrifter, men også maskinskrevne, printede og digitale (og eventuelt andre fysiske) efterladenskaber.

hyggelig nærlæsning samt diskuteret indgående af tre filologer. Ser vi på genrekategorierne alene, vil der være velkendte litterære genrer: På et overordnet plan inddeles teksterne i lyrik, prosa og “andet”, hvor sidstnævnte både indeholder underkategorien drama samt værker, der indeholder både lyrik, prosa og drama i et nogenlunde ligeligt eller lige vigtigt forhold, altså sammensatte værker eller hybridgenrer. De rene prosa- og lyriktekster er yderligere underinddelt for at kunne favne Grundtvigs alsidige forfatterskab. Inden for lyrikken findes f.eks. underkategorierne digte, salmer, sange, oversat lyrik, rimbrev og viser. En underinddeling kan desuden være endnu mere findelt. I visekategorien findes således folkevisepasticher, folkeviser og selskabsviser.²

Alsidigheden afspejles også i emneordene, som tilknyttes hver enkelt tekst. Der vælges mellem 48 forskellige emneord med mulighed for at tildele op til fem emner til hver tekst. På den måde skaber vi en ny eller anden indgang til forfatterskabet; en åbning, som forhåbentlig er en hjælp til at dykke ned i forfatterskabet med andre øjne end hidtil, hvad enten man læser af ren og skær interesse eller med en fagpersons (studentens eller forskerens) briller og hensigt. Da vi er en digital udgave, kan læseren altså påtage sig et medansvar for at skabe en personlig “bunke” af tekster, som har genre- og emnemæssige fællestræk. Meningen er selvfølgelig at åbne forfatterskabet for brugerne af udgaven, men vi er også bevidste om, at vi dermed åbner en nøje kurateret indgang. Vi styrer altså adgangen til samlingen af Grundtvigs værker. Vi er med en term, der stammer fra Derrida, på mange måder *arkonterne* af Grundtvigs forfatterskab, dem, der vogter samlingen, dem med hermeneutiske privilegier (Derrida 2023, 5).

Med denne digression ønsker jeg kort at henlede opmærksomheden på Grundtvig som *genrebruger* i traditionel forstand. Han ville ganske sikkert kunne tilslutte sig, at han inden for lyrikken bl.a. skrev både digte, salmer og sange, og at man blandt hans prosaiske værker vil finde afhandlinger, artikler og prædikener, blot for at nævne nogle få. Traditionelle litterære genrer, som fokuserer på litterære former ud fra tekstinterne, formelle kriterier som tematik og stilistiske elementer. I *Grundtvigs Værker* er inddelingen sket på baggrund af nærlæsning af teksterne, hvad der kan virke som en selvfølge, og ingen brugere af udgaven vil formentlig sætte

² Se inddelingen her: <http://www.grundtvigsværker.dk/genre> (tilgået 30/04/2025).

spørgsmålstegn ved vores opdeling af Grundtvigs tekster, selv om enkelte teksters genretilhørsforhold givetvis kan diskuteres. Litterære genrer er et velkendt fænomen.

Når jeg fokuserer på Grundtvigs forfatterarkiv og forsøger at genredefinere arkivet, er metoden en anden. Det er ikke nærlæsningen af Grundtvigs manuskripter, der ligger til grund, og selve genrebegrebet udvides fra at have et entydigt litterært fokus til i bredere forstand at handle om diskursive praksisser som udtryk for bestemte ytringer (eller stemmer). Analysen af arkivet tager udgangspunkt i “retoriske genrestudier” (oftest omtalt ved hjælp af det engelske Rhetorical Genre Studies eller blot forkortelsen RGS). Det var også RGS, som lå til grund for seminaret “Grundtvigs genrer”, der blev afholdt den 9. december på Københavns Universitet. Mit oplæg dér ligger til grund for denne artikel.

Moderne genreforskning har bevæget sig fra at være “litterær og æstetisk til at blive en retorisk, lingvistisk, didaktisk og i bred forstand tværfaglig bestræbelse”, som Sune Auken opsummerende har pointeret (2023, 27). Der er nogenlunde bred enighed om, at udgangspunktet for udviklingen af genreforskningen har været Carolyn Millers artikel “Genre as Social Action” (1984). Hendes definition af genrer lyder, at de er “typified rhetorical actions based in recurrent situations” (159). Her skal teorien bag ikke afhandles i detaljer, men som Auken også har påpeget, er det væsentligt at fremhæve, at genrer er funktionelle (Auken 2023, 28 f.) forstået på den måde, at de gør noget i en social og kommunikativ sammenhæng. De handler. De er, som Miller udtrykker det, opstået som svar på genkommende retoriske situationer, eller sagt på en anden måde: De er en slags organiserende principper for, hvordan man responderer i velkendte situationer. I nærværende tilfælde at organisere eller at tilgå et forfatterarkiv, som givet ikke er en velkendt situation for de fleste, men altså for den snævre kreds af efterladte, arkivarer, biblioteker, arkivbrugere m.fl. Samtidig er en given genre dynamisk, idet ytringer i en bestemt genre afføder en respons, der er med til at forme og udvikle samme genre. Genrer er altså ikke blot formelle klassifikationer, men sociale handlinger, der former og formes af deres kontekst. I denne artikel vil jeg argumentere for, at Grundtvig-arkivet set som en genre i tidens løb har ændret sig, i takt med at arkivets kontekst har ændret sig.

Grundtesen for denne artikel om Grundtvig-arkivet som genre er, at tilgangen eller adgangen til arkivet til en vis grad allerede er fastlagt i selve

organiseringen og beskrivelsen af arkivet; organiseringen har en hermeneutisk (og måske fundamental) betydning for forståelsen af håndskrifterne i arkivet. Spørgsmålet er, om man kan lede efter andet, end ordning og registrant tilsigter. Spørgsmålet er især relevant, når man har med et overordentligt omfangsrigt arkiv som Grundtvigs at gøre.

En undersøgelse af arkivets etablering og ordning, dets *dokumentografi*, igen med et derridask udtryk (Derrida 2023, 48), er altså afgørende for at forstå Grundtvig-arkivet som betydende entitet. Ordningen og registraturen styrer eksplicit spørgsmålene, der kan stilles, og kan siges at være udtryk for en socialt intenderet diskursiv handling, der interagerer med arkivbrugeren.

Manuskripterne i Grundtvig-arkivet har aldrig været publiceret in extenso som en samlet værkudgave, hvad der kunne have påvirket opfattelsen af arkivmaterialet (og lettet adgangen med en trykt version af materialet). I den forbindelse kan de efterladte papirer efter Søren Kierkegaard og historien om disses udgivelser tjene som eksempel på, hvordan velmenende udgivere kan have overordentlig stor indflydelse ikke blot på arkivmaterialets tilgængelighed, men også på organiseringen af forfatterarkivet. I levende live havde Kierkegaard selv etableret sin orden af materialet – dels af hensyn til egen arbejdsproces, hvortil han hentede idéer og inspiration fra tidligere notater, og dels møntet på eftertiden (Kondrup 2021, 159).

De første udgivere efter Kierkegaards død, H.P. Barfod og Hermann Gottsched (*Af Søren Kierkegaards efterladte Papirer*, bind 1-8, 1869-81), etablerede en kronologisk udgivelse af et udvalg af papirerne og sendte i øvrigt originalmanuskripter direkte i trykken med egne tilskrivninger. Den næste omfattende udgave blev *Søren Kierkegaards Papirer* (forkortet *Pap.* med i alt 20 bind i perioden 1909-48 udgivet af P.A. Heiberg m.fl., dertil fem supplementsbind i 1969-78 af Niels Jørgen Cappelørn og Niels Thulstrup), der kort fortalt inddeler materialet i tre saglige hovedgrupper (A, B og C), hvoraf den sidste yderligere underinddeles i tre; derudover følges i hovedsagen et kronologisk princip inden for hver gruppe (der redegøres udførligt for principperne i fortalen til bind 1, VII-XXIII). Det betyder f.eks., at optegnelsen, hvor Kierkegaard omtaler Grundtvig som “denne ølnordiske Kæmpe”, er blevet henvist til som “Pap. V A 58” (læs: *Søren Kierkegaards Papirer*, bind 5, gruppe A, optegnelse nr. 58). Den stammer imidlertid fra en notesbog med navnet “JJ”, hvis optegnelser på grund af

principperne for udgaven er fordelt i fem forskellige bind af samleværket. Ordningen af papirerne i *Søren Kierkegaards Papirer* fik også betydning for det fysiske arkiv, der blev ompakket til at følge samme system (Cappelørn, Garff og Kondrup 1996, 76). Og sådan ligger Kierkegaards efterladte papirer i dag i Kierkegaard Arkivet på Det Kongelige Bibliotek.

Den seneste udgave er *Søren Kierkegaards Skrifter* (55 bind i perioden 1997-2013 udgivet af Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff og Johnny Kondrup m.fl.), der udgiver papirerne efter et "grundlæggende arkivalisk princip, som indebærer, at hver overleveringsbærer (journal, notesbog, blad, lap) udgives som en helhed" (SKS 18, 303). Antagelsen må være, at læseren derved bringes tættere på Kierkegaards intratekstuelle organisering af egne håndskrifter. At den oprindelige orden har et betydningsbærende element for forståelsen af teksterne eller i genremæssig forstand, at teksters fysiske nærhed til andre tekster påvirker ytringerne funktionelt (MacNeil 2017, 184). Ovenstående notat er her betegnet JJ:251.

De fleste læsere af en forfatters efterladte papirer vil ty til en trykt udgave, hvis en sådan findes. Udgivelsesprincipperne og ordningen bliver her styrende for adgangen til papirerne, som de tre ovenstående eksempler er udtryk for. Samtidig er et bogtrykt værk mere statisk end en digital udgivelse, hvor man ofte kan vælge en anden orden, hvis det er medtænkt i udgivelsesdesignet. I sig selv præsenterer hver af ovenstående Kierkegaard-udgivelser en statisk version af papirernes orden. Og yderligere har en af udgaverne tilmed været udslagsgivende for ordningen af arkivet.³

Ordningen og beskrivelsen af Grundtvig-arkivet er til dels også styret ud fra udgivelsesmæssige kriterier, men dets historie er dets egen, som vi nu skal se på.

³ I dag respekteres og bevares i videst mulige omfang forfatterens oprindelige orden af institutioner med arkivbevarende funktioner (Kromann 2020, 23 f.). Udgiverne af *Pap.* ville således ikke have haft held til at ompakke Kierkegaard Arkivet i dag, hvis altså Det Kongelige Bibliotek havde anset ordningsarbejdet som allerede afsluttet. Dog står princippet om oprindelig orden ikke uantastet. For eksempel kan der argumenteres for, at den såkaldte oprindelige orden i høj grad kan være konstrueret, enten af forfatteren alene eller i samarbejde med andre, for at give eftertiden det "korrekte" billede af teksternes skabelsesproces i et forsøg på at arrangere forfatterselvet (MacNeil 2017, 184 f.).

Grundtvig-arkivets vej fra Store Tuborg til Det Kongelige Bibliotek

Ved sin død i 1872 efterlod Grundtvig sig en overordentlig stor samling af håndskrifter, der i dag findes på Det Kongelige Bibliotek i København. Det er opdelt i 565 fascikler (af lat. *fascis*, der betyder bundt eller knippe) og består af ca. 45.000 blade (90.000 sider). Det er blandt de største privatarkiver, som nogen dansk forfatter har efterladt sig (Thyrring Andersen 2019, 108), og ligesom det trykte forfatterskab afspejler arkivet Grundtvigs mangesidige åndsvirke. Det er en vigtig kilde for forskerne; en kilde, hvis betydning forhåbentlig vokser sig større i de kommende år i kraft af flere igangværende arkivprojekter.⁴

Grundtvig-arkivets historie er ikke ukendt om end ikke fuldstændigt belyst. Der mangler et værk som f.eks. *Skriftbilleder*, der kom i 1996 og fortalte om Søren Kierkegaards litterære efterladenskab, fra hans arbejds-metoder som tekstproducent i levende live til den dramatiske historie om arkivets skæbne, før det endte på Det Kongelige Bibliotek (Cappelørn, Garff og Kondrup 1996). I 1968 lagde Steen Johansen dog grundstenen i nærværende tidsskrift med artiklen: "Familiestriden i 1872-73 om N.F.S. Grundtvigs efterladte papirer". I Grundtvig-arkivet ligger en beretning fra Svend Grundtvigs hånd, som giver sønnens synsvinkel på begivenhederne, der fulgte i kølvandet på Grundtvigs død. Det er denne og en tilknyttet brevveksling, som Johansen har udgivet med egne (diplomatiske) bemærkninger.

Familiestriden, som Johansens overskrift henviser til, skal kort opridses her. Det var en strid om ejendoms- eller rådighedsretten over de efterladte papirer og i mange henseender også til de håndgribelige indtægter, som kommende udgivelser kunne forventes at indbringe. På den ene side stod Grundtvigs børn fra ægteskaberne med Lise og Marie, på den anden Grundtvigs sidste hustru, Asta; begge parter hævdede den juridiske ret til papirerne. I Svend Grundtvigs beretning findes indirekte nogle af de første beskrivelser af det senere etablerede Grundtvig-arkiv. Vi læser om, hvordan han og Asta i ugerne efter Grundtvigs død med skifterettens biligelse sammen beser papirerne for at lede efter et testamente (uden held).

⁴ I forhold til selve tilvejebringelsen af arkivmateriale er Det Kongelige Bibliotek og Københavns Universitet ved at etablere forskningsinfrastrukturen, *Grundtvigs Manuskripter Online*, der viser faksimiler og transskriptioner. Desuden arbejder jeg selv i mit ph.d.-projekt med de på Aarhus Universitet hjemmehørende mikrofilm fra arkivet.

Det er ikke realistisk, at de har været samtlige papirer igennem, men måske de nyeste eller mest forhåndenværende. Svend noterer, at han under Aastas opsyn: “gennemgik og bundtede alle løse papirer og breve og indlagde dem i skabe og bordskuffer, hvortil hun beholdt nøglerne” (Johansen 1968, 36). Desuden var de enige om “at gemme og frede om alt skriftligt, som findes efter fader” (37). Og med slet skjult foragt skriver han også om, hvordan han i børnebørnenes legestue fandt og reddede “mellem deres legetøj og børnebøger, dels hele brevpakker, dels enkelte manuskripter f.eks. et udkast til et langt og vigtigt brev fra fader fra hans tidlige tid” (37). Dette vidner ikke umiddelbart om en meget systematisk opbevaring af håndskrifterne fra Grundtvigs side, hvad der måske ikke overrasker, når man betænker det voluminøse omfang og det faktum, at de tidligste materialer er fra 1798. Det er vel ikke utænkeligt, at mange af papirerne ved Grundtvigs død allerede havde ligget sammenbundtede i årevis, f.eks. for at kunne blive transporteret under de mange bopælsflytninger, som Grundtvig foretog gennem sit liv (se f.eks. oversigten i Broadbridge og Iversen 2023, 550). Ifølge den tanke kan dele af de efterladte papirer siges at have haft en (delvis tilsigtet) orden fra forfatterens side.

Behovet for en nærmere gennemgang af bunkerne er også adresseret i Svends beretning. Den 8. oktober bliver han af Asta tilbudt alle papirerne for “på hendes vegne [at] gøre fortegnelse over dem og gøre forslag til udgivelse”, og samtidig ønskede hun Svend som udgiver. Begge dele afslår han dog med den begrundelse, at han i arvesagen stod sammen med sine søskende og ikke kunne skille sin egen sag fra deres (Johansen 1968, 37 f.). Asta skriver nogle uger senere i et brev til politikeren og juristen P. Schjørring, som hun tænkte kunne fungere som mægler i sagen, at hvad “Gjennemsynet af Manuskripterne angaaer, saa lader jeg Hr. Assistent Weeke fra det kongelige Bibliothek optage en Registratur over dem” (41). Hvorvidt Weeke faktisk påbegyndte arbejdet med at registrere materialerne, fremgår ikke direkte, men da Svend og hans søskende på et tidspunkt i forløbet henvender sig til skifteretten, beslaglægges og forsegles papirerne den 30. oktober, hvor de allerede var pakket i kasser af netop Weeke (46). Forholdet mildnedes herefter mellem enken og børnene, og det fremgår videre, at arkivet blev overflyttet fra skifteretten til Det Kongelige Bibliotek i midten af november stadig under segl. I begyndelsen af det nye år forlangte Asta papirerne udleveret, da de stridende parter var kommet

til en fælles forståelse om et samarbejde om igangværende og påtænkte udgivelser.

For at slutte denne korte gennemgang af Grundtvig-arkivets historie så overdrog Asta i 1890 manuskripterne til brandsikker opbevaring i Rigsarkivet og kort efter til permanent opbevaring. I Rigsarkivets årsberetning nævnes gaven særskilt som en af de betydeligste overdragelser, og vigtigheden af at holde arkivet samlet og udelt understreges (RA, FA 7, 1, 50). I 1941 overføres arkivet endelig til Det Kongelige Bibliotek.

Nærmere en genrebeskrivelse af Grundtvig-arkivet

Organiseringen og registreringen af forfatterarkivet har et bestemt formål ud over at beskrive indholdet af arkivet. En registratur skal hjælpe arkivbrugere rundt i samlingen; den er et hjælpemiddel med en medierende funktion, der strukturerer eller bestemmer vejen ind i arkivet. Den *gør* noget i en bestemt kontekst. Og selve udformningen kan have indflydelse på, *hvordan* den gør noget i samspillet med arkivbrugeren.

Den følgende gennemgang bygger på den canadiske professor Heather MacNeils arbejde, der lægger grunden til arkivanalyse ud fra RGS. De tanker (men ikke nødvendigvis terminologi), hun anvender, benytter jeg som udgangspunkt i beskrivelsen af Grundtvig-arkivets genre.⁵ Det er hensigten at identificere og analysere de sociale handlinger, som arkivregistranten over Grundtvigs efterladte papirer er udtryk for, og dermed fokusere på arkivets grundlæggelse (jf. MacNeil 2012, 486).

I sin artikel “What finding aids *do*: archival description as rhetorical genre in traditional and web-based environments” skriver MacNeil: “Approaching archival description as a rhetorical genre creates opportunities for examining the social actions that finding aids participate in and/or accomplish and the ways in which these descriptive texts work to construct a community of writers [arkivarer] and readers [arkivbrugere]” (2012, 487). Et centralt begreb fra ovenstående citat er “finding aid”. MacNeil definerer det som “any tool that aims to provide users with intellec-

⁵ Man må dog notere sig, at MacNeil skriver om arkiver i bred forstand og ikke forfatterarkivet eller det personlige arkiv specifikt. Samtidig er artiklen kun et pilotprojekt, der skitserer indledende tanker om arkivet som genre.

tual and/or physical access to the holdings of archival institutions”, og fastslår samtidig at hun anvender “finding aid” og “archival description” synonymt (846). På dansk vil man anvende arkivregistrant eller arkivfortegnelse som oversættelse, men jeg vil bruge en bredere term, nemlig arkivets “deskriptive metadata”. Altså data, der beskriver anden data, her det historiske arkivs form og indhold. Inden for informationsvidenskaben anvendes metadata netop om deskriptiv ordning og søgeparametre, ikke kun om digitale data, som udtrykket for mange måske lægger op til. For eksempel har Amelia Acker noteret, at “techniques of metadata are some of the oldest memory practices found in cultures of writing, ranging from lists to indices, receipts, and taxonomies”, og videre at “[t]he application of metadata to collections is a condition of long-term preservation, access, and control” (2021, 321). Hvis ordningen og registraturen er udtryk for deskriptiv metadata, er disse med Ackers formulering ikke kun forudsætningen for bevaringen af arkivet, men også for adgangen til og kontrollen over arkivet. “Finding aid” eller deskriptive metadata er altså et begreb med et bredt sigte, der både har arkivaren og arkivbruger(e) i fokus. De er udtryk for en social handling både i forhold til deres etablering og i forhold til, hvordan eftertidens brugere kan agere med dem.

Med Heather MacNeils arbejde som ramme anskues registraturen – herunder især standardbladet i Registranten (jf. nedenfor) – som en genre, der formidler mellem arkivskaber(e), arkivar(er) og arkivbruger(e). Fokus er ikke på de enkelte manuskripter tekstlige indhold, men på de “composing processes” (2012, 494), der har ledt frem til registratures struktur, og på de reading practices (495), der forudsættes, når brugeren orienterer sig i arkivets metadata. Registraturen bliver i denne optik ikke blot et deskriptivt værktøj, men en diskursiv og retorisk handling, som former brugerens adgang og forståelse – og dermed arkivets betydning.

Fokus i det følgende er først på grundlæggelsen af arkivets orden, altså det, som MacNeil kalder “composing processes”, og derefter på brugernes muligheder for at operere inden for denne orden, de “reading practices”, som nødvendigvis må anlægges for at kunne navigere i samlingen.

Med hensyn til ordningen af Grundtvig-arkivet fremgår det lakonisk af Lauritz Niensens oversigtsværk *Danske og norske Digteres Originalmanuskripter i Det Kongelige Bibliotek*, at den skyldes arkivsekretær Jørgen Bloch (1943, 141). Bloch var sprogforsker og fra 1889 arkivsekretær i Rigsarkivet, men mere vigtigt var han Svend Grundtvigs svoger og bekendt med

arvestriden – at han har deltaget i ordningen, kan umiddelbart give god mening. Et nærmere belæg for oplysningen, der er gentaget af William Michelsen i *Grundtvig-Studier* (1997, 64), om arkivets påståede første organisator må dog fremdrages, hvis det skal stå til troende. Det vender vi tilbage til.

Hvis vi nu følger inddelingen af arkivet, som det tager sig ud i dag, ligger bunkerne på et overordnet plan fordelt som følger (jf. Nielsen 1943):

Fascikel:	Indhold:
1-74	Prædikener ≈ 16.565 blade
75-154	Blandede skrifter af kirkeligt indhold ≈ 5.482 blade
155-210	Blandede skrifter af filosofisk, litterært og politisk indhold ≈ 2.299 blade
211-250	Historiske skrifter og samlinger ≈ 3.528 blade
251-287	Mytologiske skrifter og studier ≈ 1.345 blade
288-305	Studier og samlinger vedrørende dansk sprog m.m. ≈ 1.694 blade
306-331	Studier og samlinger vedrørende angelsaksisk og engelsk sprog og litteratur m.m. ≈ 1.524 blade
332-358	Skoleskrifter ≈ 600 blade
359-379	Foredrag og taler (samt blandinger vedrørende “Danske Samfund” og “Den danske Forening”) ≈ 2.971 blade
380-385	Salmer. Ordnet efter rækkefølgen i <i>Salmer og aandelige Sange</i> , 1-5, Kbh. 1873-1881 ≈ 1.471 blade
386-405	Poetiske skrifter. Fasc. 386-393 ordnet efter <i>Poetiske Skrifter</i> 1-9, Kbh. 1880-1930 ≈ 3.791 blade
406-482	Breve fra og til Grundtvig ≈ ikke opgjort
483-535	Personalialia (heri også optegnelser og digteriske forsøg fra skole- og ungdomstiden) ≈ 1.801 blade (ufuldstændig opgørelse)
536-565	Pastor Johan Grundtvigs efterladte papirer (faderen) ≈ ikke opgjort

For hver overordnede gruppe redegøres der for indholdets genetiske status med en terminologi, der angiver teksternes færdighedsgrad: Således kan der i en gruppe indgå udkast, kladder eller (til dels rettede) renskrifter (til

dels trykmanuskripter). Desuden opereres der med excerptter, optegnelser, notitser og afskrifter (rigtig mange i Svend Grundtvigs hånd).

Hver fascikel i de overordnede kategorier er yderligere beskrevet (her fra side 119):

1. 4 Prædikener. 1805-07. (54 Bl.)
 2. 4 tildels ufuldendte Prædikener. Før 1811? (33 Bl.)
 3. Prædiken. Efter 1811? 3 forskellige Udkast. (46 Bl.)
- [osv.]

Det er denne inddeling, de første arkivbrugere dels har udvirket, dels har ageret med. Visse af de overordnede grupper er ganske præcist defineret: "Prædikener", "Skoleskrifter", "Salmer" og "Poetiske skrifter", mens andre er mere løseligt beskrevet, f.eks. "Historiske skrifter og samlinger" og "Blandede skrifter af kirkeligt indhold". En sidste gruppe må nærmest betegnes som rodebunker, f.eks. "Blandede skrifter af filosofisk, litterært og politisk indhold" og "Studier og samlinger vedrørende dansk sprog m.m.", hvor den afsluttende forkortelse jo ikke afslører alverden. Helt nemt er det f.eks. heller ikke, hvis man tror, at alle Grundtvigs taler ligger i gruppen benævnt "Foredrag og taler" (fasc. 359-379), men så opdager, at blandt prædikenerne f.eks. findes "Mindetaler over Luther" (fasc. 67), "Konfirmationstaler m.m." (fasc. 68) og "Bryllupstaler" (fasc. 70) – alle kan dog med god ret siges at have et forkyndende perspektiv, hvorfor deres placering giver mening. I arkivet, men dog alligevel uden for arkivet, er allersidst "Pastor Johan Grundtvigs efterladte papirer (faderen)", som ikke er nærmere opgjort.

Med viden om Grundtvigs omfangsrige virke er den overordnede inddeling genkendelig. I hvert fald er han af Christian Thodberg beskrevet som "dansk digter, præst, historiker, politiker, pædagog og filolog" (<https://lex.dk/N.F.S. Grundtvig>).⁶ Professioner, som har deres pendant i den overordnede arkivinddeling. To af grupperne i arkivet stikker dog genre-mæssigt ud fra de andres tematiske eller emnemæssige indhold, nemlig de papirer, der er inddelt efter samleværkerne af salmerne (*Salmer og aande-*

⁶ Der ligger måske en lille interessant receptionshistorisk undersøgelse af opslagsværkers beskrivelse af manden Grundtvig gennem tiderne. I de to første udgaver af *Dansk Bibliografisk Leksikon* er han f.eks. præst og digter, mens beskrivelsen i tredjeudgaven er ændret til præst, forfatter og historiker.

lige *Sange* eller blot Sangværket) og de poetiske skrifter (*Poetiske Skrifter*). De styrende principper for organiseringen af disse manuskripter er altså konkrete bogudgaver af skrifterne. Denne ordning skal kort skitseres her:

Med hensyn til Sangværket var de to første bind udgaver af værker fra Grundtvigs egen levetid (1837 og 1868/1870). I forordet til bind 3 (1873) beretter udgiveren J. Kristian Madsen om, hvordan han sammen med Grundtvig i det sidste halvår inden dennes død havde gennemgået halvdelen af de 400 manuskripter til utrykte salmer – efter Grundtvigs personlige opdrag skulle salmerne i bind 3 ordnes efter kirkeåret (Sangværk 1873, bind 3, VII). Derudover skulle bind 4 indeholde salmer hørende til sakramenterne og til kirkelige lejlighedshandlinger (Johansen 1951, 78). Den korte konklusion er her, at Grundtvig helt lokalt kan siges at have påvirket placeringen og rækkefølgen af manuskripterne i denne kategori. I forhold til ordningen af digtene i det udelukkende posthume værk *Poetiske Skrifter*, udgivet af Svend Grundtvig, er “*tidsfølgen*” en “Hovedgrundsætning for Digtene Følge” og ikke en “Ordning efter Digtene Art”, noget, der ifølge Svend Grundtvig skyldes faderens særegne digteriske åre (PS 1, XI). Altså her en kronologisk ordning og ikke æstetiske kategorier eller genrer.

Sluttelig i denne korte beskrivelse af arkivets organisering kan nævnes, at fasc. 534 indeholder en registratur ved C.J. Brandt, Grundtvigs efterfølger som præst i Vartov, over Grundtvigs prædikener og afhandlinger om kirkelige emner (Nielsen 1943, 141). Det er muligt, at ordningen i arkivet af Grundtvigs prædikener (der overvejende er arrangeret efter kronologi) skyldes dette arbejde. Sammenfaldet mellem Brandts registratur og arkivets ordning taler for det, da de både har kronologien og i visse tilfælde ordlyden til fælles; ser man f.eks. på fasc. 64-74 i Nielsens oversigt og Brandts registratur over samme (bl. 6r), er inddelingen og ordlyden, der beskriver indholdet, sammenfaldende. Desuden udgav Brandt i 1877 *Kirkelige Leilighedstaler af N.F.S. Grundtvig* og i 1880 de to bind af *N.F.S. Grundtvigs sidste Prædikener i Vartov Kirke 1861-72* – han har dermed plejet nær omgang med denne del af arkivet.

Dele af ordningen og den første registrering af Grundtvig-arkivet synes altså ikke at være udfærdiget med henblik på en bredere offentlighed eller på fremtidige arkivbrugere, men på at være et hjælpemiddel for de samtidige arkivbrugere, nemlig Grundtvigs efterladte med henblik på deres udgivelse af de efterladte skrifter (se f.eks. Asta Grundtvigs brev af den 20. januar 1873 i Johansen 1968, 48 f.). Organiseringen er samtidig udført af

en gruppe mennesker, der i forvejen har haft et indgående kendskab til Grundtvigs forfatterskab – for at blive i genreterminologien har de haft en fælles forforståelse af, hvad der kunne findes blandt Grundtvigs skriftlige efterladenskaber. Som MacNeil påpeger, er arkivbrugerens baggrundsviden om arkivet altafgørende for at manøvrere og skabe mening i en given arkivregistratur med de tilbudte hjælpemidler, som indgår. Som bruger af arkivet må man nødvendigvis indskrive sig det diskursfællesskab, som registraturen er skrevet ud fra (2012, 492).

Udgangspunktet for at se på Grundtvig-arkivets genre er fastlagt af de første arkivbrugere, som har foretaget ordningen af papirerne og den første registratur “composing proces”. C. Weecke, Jørgen Bloch, J. Kristian Madsen, C.J. Brandt, Svend Grundtvig og Grundtvig selv synes ved første øjekast at have haft indflydelse på organiseringen af de skriftlige efterladenskaber. Flere aktører kan formentlig spores, hvis man dykker yderligere ned i arkivets etableringshistorie. De har etableret “den oprindelige orden”, den samlede arkivalske enhed, som ud fra et moderne arkivteoretisk ståsted ikke må brydes (jf. note 4). Oplysningen fra Nielsen om, at ordningen skyldes Bloch alene, holder altså ikke ved nærmere eftersyn, selv om det bestemt er muligt, at han har haft indflydelse på ordningen og måske teksten i den registratur, som Nielsen gengiver. Muligvis findes der yderligere materiale i Rigsarkivet eller på Det Kongelige Bibliotek, som kan kaste et klarere lys over processen – som stadig mangler at blive genopdaget.

Registranten som genreudvikler

På tidspunktet for overdragelsen af Grundtvigs efterladte papirer til Rigsarkivet havde arkivet muligvis fundet sin form og organisering i de 565 kort definerede fascikler inden for 14 hovedkategorier. Det store arbejde med at etablere en fyldestgørende registratur udestod dog. En pligtopfyldende medarbejder i Rigsarkivet noterede i 1904 under overskriften “Ordningsarbejder”, at der “må optages en fuldstændig Oversigt” over indholdet af en række grupper, hvor Grundtvigs samlinger var iblandt (RA, FA 7, 1, 82). Der gik dog en rum tid endnu, før en sådan så dagens lys. Den blev påbegyndt 50 år senere.

I en artikel fra 1957 trykt i *Grundtvig-Studier* har Henning Høirup givet en oversigt over “Grundtvig-selskabets tilblivelse og virksomhed i dets første tiår” – herunder arbejdet med at etablere Registranten, som var en hovedprioritet fra begyndelsen. I 1949 blev dette arbejde påbegyndt som et pilotprojekt, og som Høirup noterer, skred det godt fremad, “selvom det medførte mange og lange drøftelser for at finde frem til ensartede registreringsprincipper” (1957, 13). Udgangspunktet var den oprindelige inddeling af arkivet. Høirup skriver, at han selv tog sig af de teologiske håndskrifter, Kaj Thaning af prædikener, Gustav Albeck af papirer vedrørende “Poetiske Skrifter” og Helge Toldberg af fascikler af mytologisk og filologisk indhold (do). Senere i processen blev også de håndskrifter inddraget og fordelt, som findes blandt Det Kongelige Biblioteks samlinger uden for Grundtvig-arkivet. Det gjaldt håndskrifter tilgået biblioteket til og med ca. 1963 (Johansen 1972, 40).

Efter en gennemgang af 139 fascikler og nogle papirer i privat eje blev der i 1953 opstillet en række retningslinjer for fremgangsmåden, “der siden blev normgivende for den endelige registrering” (Høirup 1957, 21). Albeck fik senere på året i opdrag at udfærdige et standardblad (skema) til brug ved registreringen, og i 1954 efter en fondsbevilling fra Statens almindelige Videnskabsfond kunne registreringen påbegyndes i et samarbejde mellem selskabet og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (do). I 1957 blev de første tre bind af *Registrant over N.F.S. Grundtvigs Papirer* udgivet, et værk, som Høirup på daværende tidspunkt estimerede ville omfatte 25 bind i alt og strække sig over fem år. En forudsigtelse, der mod sædvane for den slags omfattende projekter viste sig at holde ganske godt stik. Resultatet blev 28 bind samt to registerbind, og den samlede registrant lå færdig i 1964. Samlet set er der beskrevet i omegnen af 5.000 manuskriptenheder. Ud over de ovennævnte registratorer deltog også Steen Johansen, K.E. Bugge, Uffe Hansen, Niels Kofoed og William Michelsen; Høirup fortsatte sit arbejde efter de indledende øvelser med Registranten som tilsynsførende sammen med Peter Skautrup.⁷

⁷ Det er et ganske imponerende stykke arbejde udført over en i grunden kort årrække, men det har også skullet finde sin gænge til at begynde med. Af et referat fra et møde om Grundtvig-registreringen den 21. oktober 1954 må begge tilsynsførende skruer bissen på i forhold til projektets fremdrift. Først Høirup, der påpeger, at den væsentligste mangel ved det hidtidige arbejde “har været den alt for store grundighed”. Meningen må være “på den kortest mulige tid at give en påli-

Af interesse i nærværende sammenhæng er standardbladet eller skemaet, som er anvendt. De deskriptive metadata, som gruppen besluttede var afgørende for at skabe overblik “over et meget værdifuldt, men i sig selv temmelig kaotisk materiale”, som det er udtrykt i forordet til sidste bind af Registranten. Følgende felter af varierende størrelse forefindes i skemaet:

1. Titel el. kort indholdsangivelse. 2. Papirsort (farve og evt. vandmærke). 3. Afmærkning (I.J.N.). 4. Ortografi. 5. Andre ydre kriterier. 6. Indre kriterier (allusioner, citater m.m.). 7. Manuskriptets første linje. 8. Manuskriptets sidste linje. 9. Tryk el. benyttelse. 10. Tidligere forskeres skønsmæssige datering(er). 11. Nummer i Bibliografien. 12. Indholdsregist.

Desuden kan følgende anføres (felterne findes i øverste højre hjørne af bladet uden nummer- eller anden angivelse, hvorfor her er suppleret med litra): [a.] Registreret af (initialer og dato). [b.] Evt. enhedens nummer. [c.] Antal sider. [d.] Antal blade. [e.] Format.

De forskellige felter falder inden for følgende kategorier:

Datering: Dateringen af de enkelte manuskripter har haft høj(este) prioritet i udfærdigelsen af standardbladet. I et mødereferat fra 23. februar 1953 om retningslinjerne for registreringsarbejdet fremgår det, at de felter, som svarer til skemaets nr. 2-6 og 10, omhandler datering. Desuden er formatet også at henregne for et dateringskriterie, som jeg ikke umiddelbart har en forklaring på. I referatet findes også en kort forklarende bemærkning til hver af felterne, f.eks. at “skriftens art” hører under andre ydre kriterier (nr. 5), og “Forarbejder til trykt tekst; allusioner, evt. tidstypiske citater o.l.” hører til de indre kriterier (nr. 6). Af et senere møde, den 21. oktober 1954, fremgår det desuden, at Albeck tænkte, at selve indholdsregisten (nr. 12) burde sigte mod “så sikker en datering og placering af teksten som muligt” (begge steder side 2 i de respektive referater, som findes i *Steen Johansen: Efterladte papirer*, KB, acc 1990/58).

Indhold: Indholdsregisten (nr. 12) skal, som navnet jo indikerer, give en kort beskrivelse af manuskripterens indhold. Felt 1 og 12 på standardbla-

delig orientering, så at kommende forskere kan arbejde på grundlag af registraturen”. Skautrup tilføjer bl.a., at det “er udelukket, at man ved registreringen kan tage sig tid til at løse opdukkende problemer vedrørende teksten og deres placering i forfatterskabet” (jf. *Steen Johansen: Efterladte papirer*, KB, acc 1990/58).

det omhandler tekstinterne forhold – altså hvad teksten handler om, og i hvilken sammenhæng den indgår i forfatterskabet.

Tidligere offentliggørelse eller brug: Her forholder skemaet sig til, om manuskriptet har været trykt enten i Grundtvigs levetid, hvorfor værket vil have et nummer i Bibliografien (nr. 11), eller om det senere hen er trykt eller i det mindste anvendt af andre (nr. 9).

Identifikation: For brugere af arkivet er oplysningen om manuskriptenhedens første og sidste linje (nr. 7 og 8) af væsentlig betydning sammen med oplysningen om omfang og format ([c]-[e]). Hver enkelt manuskriptenhed er oftest ikke adskilt fra det foregående eller efterfølgende. Det er altså afgørende for at kunne navigere i fasciklerne (bunkerne) at se, hvor et manuskript begynder, og hvor det slutter. En ganske stor del af arkivet består af fragmenter, udkast osv., der ikke nødvendigvis ligger i rækkefølge inden for én fascikel. Desuden kan enheder til samme manuskript henligge i forskellige fascikler. Et mindre omfattende eksempel herpå kan være manuskripterne til et af Grundtvigs apologetiske hovedværker, “Om den sande Christendom” (1826), hvis overleverede manuskriptdele findes i fasc. 100.4, 113.8, 114.1-6 og 153.13, som alle tilhører kategorien “Blandede skrifter af kirkeligt indhold” (Tullberg 2017).

Navngivning af manuskriptenheder: Den fortrykte overskrift på skemaet er “Grundtvig-arkivet fasc.:” Herudfor er i reglen indført det fascikelnummer, der kendes fra Nielsens oversigt, eventuelt med en underinddeling. Sammen med enhedens nummer (feltet [b]) fremkommer enhedens samlede navn, som eksemplet ovenfor også viser. Underinddelingerne kan tillige have flere underinddelinger. Ud over fascikelnummeret er der anvendt araber- og romertal samt bogstaver (litra) til at angive det samlede manuskripts placering i den omkringliggende kontekst af manuskripter. Til tider kan manuskriptnavnene være ganske omfattende; eksemplerne er legio, men her fremdrages en lille samling taler og digte skrevet i anledning af Frederik den 6.s død: *Kiærminder til Kong Frederik den Sjettes Krands* (1840), hvis tre bevarede manuskriptdele findes i fasc. 364.II.24.a, 364.II.24.b og 66.25 – altså både i bunken med (lig)prædikener og i bunken med foredrag og taler (Vad 2018).

Registranten omfatter, som nævnt, ikke kun manuskripterne i Grundtvig-arkivet, men også de af Grundtvigs håndskrifter, som findes i Det Kongelige Biblioteks andre samlinger. Håndskrifter, som ikke fandtes blandt Grundtvigs skriftlige efterladenskaber ved hans død, men senere er

tilflydt biblioteket. De håndskrifter, som der var kendskab til, da arbejdet med Registranten foregik, er optaget på lige fod med Grundtvig-arkivets. Registratorerne har afvejet fra standardbladet og tilføjet katalognumrene uden for den fortrykte kategori. Det gælder manuskripter, der befinder sig i Ny Kongelig Samling (NKS), Addimenta, den Collinske samling og den Abrahams'ske Autografsamling. Nielsen har ligesom med Grundtvig-arkivets fascikler givet en kort beskrivelse af de yderligere 22 samlinger, der i 1943 omfattede Grundtvigs håndskrifter på Det Kongelige Bibliotek. For brugeren af arkivet og Registranten er kendskabet til deskriptiv metadata af typen "Abrahams'ske Autografsamling, 4o. H. 48. Nr. 801" (renskrift til "Mange paa Haand har Fingre fem", 1848) og "Ny kgl. Saml. 3780, 4o 4" (kladde til "Lykke-Varslet", 1863) altså en forudsætning, hvis man ønsker at bestille og bese håndskrifterne ved selvsyn.

Deskriptive metadata som omgøelse af arkivalisk orden

I alt kræves der omfattende baggrundsviden om arkivet og dets registrering, hvis man som bruger skal tilgå Grundtvig-arkivet. I hvert fald hvis man leder efter noget bestemt, skal man have lagt en brugerstrategi ("reading practice") for at kunne agere med de ytringer, der er iboende i arkivet (MacNeil 2012, 495). Undervejs i arbejdet med Registranten bliver det flere gange understreget, at der under ingen omstændigheder må flyttes rundt på rækkefølgen af papirerne i fasciklerne. Den 25. november 1954 er det rigsbibliotekar Palle Birkelund, der med sin autoritet lægger vægt bag ordene – samtidig tilføjer han dog, at man fra bibliotekets side er interesseret i, at der på "indlagte sedler eller omslag stilles forslag til ændringer", og at når registreringen er tilendebragt, forventer de "et motiveret forslag til arkivets endelige ordning" (jf. referatet i *Steen Johansen: Efterladte papirer*, KB, acc 1990/58).

Jeg har ikke kendskab til en efterfølgende omorganisering af arkivet, eller om gruppen af registratorer i det hele taget fik fremstillet et motiveret forslag til en nyordning. Registrantens to registerbind vidner imidlertid om, at det minutiøse arbejde med arkivet, som gruppen udførte, også af fødte et behov for at kunne opdele arkivet på tværs af dets orden. Et omfattende korpus af deskriptiv metadata findes her i form af oversigter og kategoriseringer af papirerne. Det vil føre for vidt at nævne endsige ana-

lysere alle inddelingerne her, men til eksempel er Grundtvigs “optegnelser” inddelt i 13 kategorier (biografiske, filologiske, motivhistoriske osv.), taler og prædikener i 16 (prædikener, onsdagsprædikener, vennemøder, kirkemøder osv.). Der findes en oversigt over bibelcitater, manuskripter af andre forfattere og alle titler fra A til Ø. Desuden lange lister over emneord og personnavne samt en oversigt over Registrantens egne henvisninger til Bibliografien og meget andet. Ligesom med genre- og emneinddelingen af *Grundtvigs Værker* findes her alternative indgange til Grundtvig-arkivet. Registeret er en måde at omgå arkivets orden, en måde at samle sine “egne” fascikler baseret på en alternativ inddeling (efter en ny “composing proces” udført af registratorerne). Registranten ændrer genretilhørsforholdet ved at føje flere ytringer eller stemmer til arkivet som en udvidelse af arkivets kontekst. Deskriptive metadata *gør* noget for tilgangen til arkivet praktisk og hermeneutisk.

I dag er en overgangsfase, hvor vi massedigitaliserer vores skriftlige kulturarv og som nævnt også Grundtvig-arkivet. Det har ikke blot betydning for adgangen til forfatterarkivet, men også for arkivets historiske inddeling, registratur og mulige fortolkningsperspektiver. Et fremtidigt transskriberet digitalt arkiv byder på endnu en mulighed for at ændre og udvide Grundtvig-arkivets genre. Standardbladet blev udfærdiget, så et væsentligt fokus var på dateringen af det enkelte manuskript. Det vidner om den store usikkerhed om materialets temporale forankring, men også om trangen til at kunne følge tilblivelsen af Grundtvigs værker synkront, måske ud fra en tro på, at vi ad den vej bedre kan begribe hans tankemæssige udvikling, den indre linje i forfatterskabet, som Flemming Lundgreen-Nielsen har formuleret det (1980, 13). Dog findes i Registranten mærkværdigvis ikke en kronologisk nøgle, der kan hjælpe brugeren i den henseende. Det vil være en indlysende fordel at kunne organisere manuskriptbunkerne kronologisk på tværs af den oprindelige opdeling (ligesom man i øvrigt kan med de trykte tekster i *Grundtvigs Værker*), for selv om Grundtvig var “dansk digter, præst, historiker, politiker, pædagog og filolog”, som Thodberg beskrev ham, så er det kendetegnende for hans skribentvirksomhed, at han ofte var meget af det på én gang og også inden for ét givent værk. For eksempel har *Nordens Mythologi* 1832 i *Grundtvigs Værker* fået tilsat emneordene: mytologi, historie, filologi, nordisk og kristendom – emneord, som jo transcenderer arkivets oprindelige opdeling. Et digitaliseret arkiv kan netop tilbyde en kronologisk inddeling af arkivet, forudsat at

relevant metadata er indkodet i dets tekstkorpus. Registranten er allerede digitaliseret (dog ikke de to registerbind), og det vil formentlig være en forholdsvis overkommelig opgave at udtrække oplysningerne om datering fra hvert enkelt registerblad til brug for en digital omordning.

Formålet med en digitalisering og transskribering af Grundtvig-arkivet (og alle andre arkiver) må være at føje nye stemmer til dem, der allerede eksisterer. At føje deskriptiv metadata til ud fra det, som vi vil spørge arkivet om i dag. Vedbliver vi ikke at tale med stemmerne i arkivet, risikerer arkivet at miste sin relevans – det fastfryses i fortiden, og dets stemmer dør ud.

Forkortelser:

- Bibliografien: Johansen, Steen (1948-54), *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4, København, Gyldendal.
- Pap.: *Søren Kierkegaards Papirer* (1909-48), Heiberg, Peter Andreas, Kuhr, Victor og Torsting, Einer (udg.), bind I-XI,3 (20 bind) (1909-48), København, Gyldendal.
- PS: Grundtvig, Svend og Christensen, Georg (1880-1930) (udg.), *N.F.S. Grundtvigs Poetiske Skrifter*, bind 1-9 (1880-1930), København, Karl Schønbergs Forlag/Gyldendal.
- Registranten: *Registrant over N.F.S. Grundtvigs Papirer* (1957-64), København, Grundtvig-Selskabet af 8. September 1947 og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (udg.) (1957-64), bind 1-30.
- Sangværket: Grundtvig, N.F.S. (1868-81), *Psalmer og aandelige Sange*, Madsen, J. Kristian (udg.) (1868-81), bind 1-5, København, Michaelsen og Tillge/K. Schønberg.
- SKS: *Søren Kierkegaards Skrifter* (1997-2013), Cappelørn, Niels Jørgen, Garff, Joakim og Kondrup, Johnny m.fl. (udg.), bind 1-55, København, Søren Kierkegaard Forskningscenteret/GAD.

Litteratur

Værker af Grundtvig

- (1877) *Kirkelige Leilighedstaler af N.F.S. Grundtvig*, udgivet af Brandt, Carl Joakim, København, Karl Schönbergs Forlag.
- (1880) *N.F.S. Grundtvigs sidste Prædikener i Vartov Kirke 1861-72*, udgivet af Brandt, Carl Joakim, København, Karl Schönbergs Forlag.

Værker af andre forfattere

- Acker, Amelia (2021), “Metadata”, i: Agostinho, Daniela, Ring, Annie, D’Ignazio, Catherine, Veel, Kristin og Thylstrup, Nanna Bonde (red.), *Uncertain archives: critical keywords for big data*, Cambridge, MIT Press, 321-330.
- Auken, Sune (2023), *Genre i litteratur og samfund*, Hellerup, Spring.
- Benne, Christian (2021), “‘Ingen indfald bør gå tabt’, Det moderne arkiv og den litterære selvrefleksion”, i: Juhl Rasmussen, Anders og Kromann, Thomas Hvid (red.), *Danske forfatterarkiver*, Odense, Syddansk Universitetsforlag, 35-55.
- Broadbridge, Edward og Iversen, Hans Raun (2023), *Grundtvig. Biografi og breve*, Aarhus, Aarhus Universitetsforlag,
- Cappelørn, Niels Jørgen, Garff, Joakim og Kondrup, Johnny (1996), *Skriftbilleder*, København, GAD.
- Derrida, Jacques (2023, 1995), *Arkivfeber – Et freudiansk indtryk*, overs. af Frederik-Emil Friis Jakobsen, København, Aleatorik.
- Høirup, Henning (1957), “Grundtvig-selskabets tilblivelse og virksomhed i dets første tiår”, i: *Grundtvig-Studier 1957*, 7-24.
- Johansen, Steen (1951), “Om Grundtvig-Udgaver”, i: *Grundtvig-Studier 1951*, 69-91.
- Johansen, Steen (1968), “Familiestriden i 1872-73 om N.F.S. Grundtvigs efterladte papirer”, i: *Grundtvig-Studier 1968*, 33-52.
- Johansen, Steen (1972), “Grundtvig-manuskripter og grundtvigiana i Det kgl. Bibliotek erhvervet 1963 – maj 1972”, i: *Grundtvig-Studier 1972*, 40-51.
- Af Søren Kierkegaards efterladte Papirer* (1869-81), Barfod, Hans Peter og Gottsched, Hermann (udg.), bind 1-8, København, C.A. Reitzel.
- Kondrup, Johnny (2011), *Editionsfilologi*, Charlottenlund, Museum Tusulanum.

- Kondrup, Johnny (2021), "Søren Kierkegaards manuskripter", i: Juhl Rasmussen, Anders og Kromann, Thomas Hvid (red.) (2021), *Danske forfatterarkiver*, Odense, Syddansk Universitetsforlag, 153-174.
- Kromann, Thomas Hvid (2020), "Arkivet findes. Om den dynamiske relation mellem fem flyttekasser, 60 arkivæsker og lige knap 1.000 sider tekst", i: Ringgaard, Dan og Kjærgård, Jonas Ross (red.) (2020), *Genbesøgt. Inger Christensens efterladte papirer*, Aarhus, Aarhus University Press, 21-42.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980), *Det handlende ord: N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, København, GAD.
- MacNeil, Heather (2012), "What finding aids do: archival description as rhetorical genre in traditional and web-based environments", i: *Arch Sei* (12), 485-500.
- MacNeil, Heather (2017), "Deciphering and Interpreting an Archival Fonds and Its Parts. A Comparative Analysis of Textual Criticism and the Theory of Archival Arrangement", i: Gilliland, Aane J., McKemmish, Sue og Lau, Andrew J. (red.), *Research in the Archival Multiverse*, Clayton, Monash University Publishing, 161-197.
- Michelsen, William (1997), "Om Grundtvig-Selskabet 1947-1997 – et tilbageblik", i: *Grundtvig-Studier 1997*, 53-71.
- Miller, Carolyn R. (1984), "Genre as Social Action", i: *Quarterly Journal of Speech* 70(2), 151-167.
- Nielsen, Lauritz (1943), *Danske og norske Digteres Originalmanuskripter i Det Kongelige Bibliotek*, København, Munksgaard.
- Registrant over N.F.S. Grundtvigs papirer (1957-64)*, udg. Grundtvig-Selskabet af 8. September 1947 og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, bind 1-30, København.
- Thyrring Andersen, Lotte (2019), "Danske forfatterarkiver og dialogen mellem lokalitet, samling, registrering og forskning", i: *Fund og Forskning 2019*, 107-128.
- Tullberg, Steen (2017), "Tekstredøgørelse til Om den sande Christendom" i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- Vad, Kirsten (2018), "Tekstredøgørelse til Kiærminder til Kong Frederik den Sjettes Krands", i: *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).